

TRADUCERI

EMINESCU: O ANTOLOGIE DE TEXTE PRIVITOARE LA FILOZOFIA ISTORIEI*

Cătălin PAVEL

Lect. dr., Universitatea „Ovidius” din Constanța

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. IX: Publicistică 1870-1877: „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri Literare”, „Curierul de Iași”,* Editura Academiei Române, București, 1985.

IX, 171: „Un mic bulgăr de omăt
căzînd din vîrfurile unui munte se face
din ce în ce mai mare, rupe cu el
copacii codrilor, strică ogoarele,
astupă un sat. Un mic sîmbure greșit
în organizația societății, în viața
economică crește și îngroapă o
națiune.” [„INFLUENȚA
AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR
DIN PRINCIPATE”]

IX, 241-242: „În orice caz ni se pare
ciudat cum noi, românii, care trăim
lîngă Dunăre, sîntem cu totul
cufundați în ideile Occidentului, pe

IX, 171: “A tiny snowball rolling
down from the top of a mountain
will become larger and larger,
uprooting the trees, destroying
the crops, covering up a village.
A tiny rotten kernel in the fabric
of society will grow and bury a
nation.”

IX, 241-242: “In any case, we find it
strange that we, Romanians, living
along the Danube, should be utterly
immersed in Western ideas, whereas

---

* Traducerea a fost realizată în cadrul Programului de stagii pentru traducerea operei eminesciene (ediția 2019) al Memorialului Ipotesti – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”.

cînd din toate părțile împrejurune pulsează o viață istorică care în dispoziția ei generală se deosebește atît de mult de istoria Occidentului. Cîteodată ar trebui cel puțin să ni se pară că sîntem o muche de despărțire între două lumi cu totul deosebite și că este în interesul nostru de a cunoaște amîndouă lumile acestea. Occidentul îl cunoaștem îndeustul. Misiunea sa în Orient este cucerirea economică, proletarizarea raselor orientale prin industria străină, prin robirea sub capitalul străin. Cealaltă parte a lumii o vedem din contra mișcată nu de un curent economic, ci de unul istoric și religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economice puțin dezvoltate din Peninsula Balcanică, pentru cari credințele bisericești și idealele istorice sînt încă sfinte, nefiind pătate de materialismul modern.”

[29 octombrie 1896]

[„NETĂGĂDUIT CĂ ISTORIA...”]

IX, 477: „Popoarele mor de cele mai multe ori prin stingere fizică, mai arareori prin desnaționalizare, iar acest din urmă caz e cu puțință numai atunci cînd naționalitatea nu e conștie de sine, cînd desnaționalizarea e privită ca un fel de înaintare. Astăzi însă nu există aproape nici o limbă în Europa, fie

all around us pullulate forms of historical life which, in their general disposition, are so divergent from the history of the West. Sometimes we ought to at least imagine ourselves as a boundary between two entirely different worlds, and consider that it is in our best interest to be acquainted with both these worlds. We have a thorough knowledge of the West. Its mission in the East is economic conquest, the pauperization of Oriental races through foreign industry, through enslavement to foreign capital. Conversely, we perceive the other part of the world as being animated not by an economic undertow, but by a historical and religious one, sure to greatly fascinate the economically underdeveloped peoples in the Balkan Peninsula, who still hold religious beliefs and historical ideals to be holy, because unscathed by modern materialism.”

IX, 477: “Peoples generally die out by being physically extinguished and, more rarely, by being de-nationalized. The latter case is only possible when a nation has no self-awareness, when being denationalized is perceived as being some kind of progress. Today, however, there is almost no language in Europe, no matter how isolated, which, after

cît de izolată, care, călcată pe urmele
culturei antice, limpezită prin
formele culturei clasice să nu fie în
stare de-a cuprinde și reda întreaga
cultură omenească, de la
abstracțiunea cea mai naltă pînă la
espresiile cele mai concrete.”

[„DEZLEGAREA CESTIUNEI
ORIENTULUI...”]

IX, 459: „Progresul omenirii nu zace
adesea în mulțimea geniilor săi —
națiuni cu genii străluciți sînt adesea
nefericite — ci în acele personaje
mute ale istoriei care lucrează
neobosit, fără altă răsplată decît
conștiința datoriei împlinite, în fine
progresul e în toți, nu în unul or în
unii.” [„DOMNILOR, PROGRESUL
OMENIREI...”]

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. X: Publicistică 1 noiembrie 1877 - 15 februarie
1880: „Timpul”*, Editura Academiei Române, București, 1989.

X, 153: „În realitate omul e tot așa de
puțin liber precum e picătura de
ploaie ce cade sau unda ce curge la
vale, iar nu la deal, așadar despre o
libertate absolută, în sens metafizic,
nu poate fi nici vorba, prin urmare
nici despre o libertate a omului
supraordinată libertăților lui. Foarte
cu greu ni s-ar putea da definiția
unei asemenea libertăți abstracte și
absolute și, chiar dacă ni s-ar da, ea
n-ar putea fi exactă, căci ar trata
despre un obiect a cărui existență nu
s-a putut dovedi pînă acuma.

having trodden in the footsteps of
ancient civilization and having been
purified by the forms of classical cultu-
re should remain unable to encompass or
reproduce the entire culture of
humanity, from its highest abstraction
to its most concrete expressions.”

IX, 459: “Mankind’s progress often lies
not in the number of its geniuses —
nations with brilliant geniuses are
often unhappy — but in those voiceless
figures of history, who toil ceaselessly,
with no other reward than the sense of
fulfilled duty. Indeed, progress is in all
not in one, or in some.”

X, 153: “In point of fact, man is no
freer than a falling raindrop, or water
flowing downhill rather than uphill,
thus there can be no question of
absolute freedom in a metaphysical
sense, nor, consequently, of a
freedom of man which is
superordinate to his liberties. It
would be very difficult to put forward
a definition for such an abstract and
absolute freedom, and even if it were
to be put forward, it could not be
precise, since it would define an
object whose existence is yet to be

Libertatea omului e mai mult o noțiune istorică decât filozofică, o serie de acte de eliberare succesivă, un șir de libertăți coordonate și câștigate în curgerea timpurilor și în acest șir e cuprinsă și libertatea tranzacțiilor.

...[N]ici averea noastră, nici cultura generală nu ne-a făcut încă maturi pentru exercițiul deplin al acestei libertăți.” [5 decembrie 1878]

X, 95: „Ca și fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moștenirea părintească pe formele goale ale unei civilizații străine pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace îndeajuns spre a ne-o apropria.”

X, 97: „A face ce fac toți, adevăcă a lua și stăpîni cu baioneta, e lucru ușor; a păstra însă acest Orient în miniatură, cu tot amestecul său de popoară, a dovedi că sîntem destul de drepți și destul de cumpătareți ca să ținem în echilibru și în bună pace elementele cele mai diverse este o artă, este adevărată politică pe lîngă care politica forței brute e o jucărie.” [„ANEXAREA DOBROGEI”]

proven. Man’s freedom is a historical notion rather than a philosophical one, a series of successive episodes of emancipation, an array of liberties coordinated and conquered over time (...).

For all our wealth and our education, we are still not mature enough to fully exercise such freedom.”

X, 95: “Like the lost son in the Gospel parable, we got lost along the path of our true history way, we squandered most of our parents’ inheritance on the empty forms of a foreign civilization, lacking both the time and the means to make it our own.”

X, 97: “Doing what everybody else doe that is, seizing and ruling by means of the bayonet, is easy. However, holding on to this miniature Orient, with all of its amalgamation of peoples, proving that we are equitable and even-tempered enough to maintain the balance and peace for its extremely diverse denizens - that is an art, it is tr politics, as opposed to the politics of brute-force, which is a farce.”

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. XI: Publicistică 17 februarie-31 decembrie 1880: „Timpul”*, Editura Academiei Române, București, 1984.

XI, 22-23: În republică domnește îndeosebi interesul individual, în genere interesul de partid. (...) Această stare de lucruri e în aceeași proporție lipsită de pericole în care există în stat o clasă de mijloc economicește puternică și cultă care să mențină echilibrul între tendințele prea înapoiate a simțului istoric a unui popor, reprezentat în genere prin formele existente ale unei civilizații trecute, și între tendințele zgomotoase ale trebuințelor acute ale prezentului, reprezentate prin nevoile claselor de jos. Unde această clasă nu există decât în mod rudimentar sau unde ea este prea slabă pentru a se împotrivi tendințelor extreme republica devine o jucărie a partizilor, o forma de care abuzează și unii și alții în detrimentul vădit al intereselor generale.

Deie-ni-se voie a arăta că ideea statului, ideea armoniei intereselor există în realitate, că statul nu este numai suma de indivizi ce coexistă într-un moment dat, că el reprezintă însăși putința de îndreptare a unor rele ce rezultă din instinctele nesocotite ale actualității.

(...) Dar statul nu este nici suma indivizilor coexistenți. Căci dacă luăm individ cu individ am vedea lesne că marea, incalculabil de marea majoritate a oamenilor s-ar sustrage bucuros, numai de-ar

XI, 22-23: "In a Republic the interest of the individual reigns supreme, and more generally the interest of the party. (...) This state of facts is free of danger only insofar as there is within the state a cultured and economically potent middle class, which can keep in check the balance between the backward tendencies of the people's sense of history, as generally represented by the enduring forms of a past civilization, and the boisterous tendencies of the urgent demands of the present, as represented by the needs of the lower classes. Where this class's existence is precarious, or where it is too weak to stave off extreme tendencies, the Republic becomes a mere toy for the parties, a form abused by both sides, to the obvious detriment of the public interest. (...) The state is not just a sum of individuals who coexist at a given moment, it represents the very possibility to correct the wrongs which ensue from the reckless instincts of contemporaneity. (...) Indeed, if we were to focus on each individual, we would clearly see that the majority, the vast majority of people would gladly dodge – if only they could – their obligations such as taxes, public duties, or military service.

putea, și de la plata de bir și de la prestațiuni și de la recrutare, încît, oricît de recunoscută ar fi necesitatea unui interes general de fiecare în parte, totuși, cînd e vorba ca el să subvie cu atomul său individual acelei necesități, instinctul său intim și primitiv este de a se sustrage. (...) A pune dar acest instrument gingaș al statului, acest reprezentant atît al vieții istorice cît și al armoniei intereselor unei nații, la discreția absolută a unui singur partid este periculos, mai cu seamă cînd elementul ponderator al unei clase de mijloc culte și avute e reprezentat numai într-un mod rudimentar.” [21 feb. 1880]

[„STUDII ASUPRA SITUAȚIEI”]

XI, 22-23: În republică domnește îndeosebi interesul individual, în genere interesul de partid. (...) Această stare de lucruri e în aceeași proporție lipsită de pericole în care există în stat o clasă de mijloc economicește puternică și cultă care să mențină echilibrul între tendințele prea înapoiate a simțului istoric a unui popor, reprezentat în genere prin formele existente ale unei civilizații trecute, și între tendințele zgomotoase ale trebuințelor acute ale prezentului, reprezentate prin nevoile claselor de jos. Unde această clasă nu există

Regardless of the extent to which a given individual acknowledges the preeminence of the general interest, when he himself must submit his own atom to that preeminent cause, his intimate and primitive instinct is to eschew paying his dues. (...) Therefore, placing the state, that delicate instrument, that representative of both historical life and a nation’s harmony of interests, at the sole discretion of one party – is dangerous. It is particularly so when the arbitrator – a cultivated and well-to-do middle class – is only present in a very rudimentary form.”

XI, 22-23: “In a Republic the interest of the individual reigns supreme, and more generally the interest of the party. (...) This state of facts is free of danger only insofar as there is within the state a cultured and economically potent middle class, which can keep in check the balance between the backward tendencies of the people’s sense of history, as generally represented by the enduring forms of a past civilization, and the boisterous tendencies of the urgent demands of the present, as represented by

decît în mod rudimentar sau unde ea este prea slabă pentru a se împotrivi tendențelor extreme republica devine o jucărie a partizilor, o forma de care abuzează și unii și alții în detrimentul vădit al intereselor generale.

Deie-ni-se voie a arăta că ideea statului, ideea armoniei intereselor există în realitate, că statul nu este numai suma de indivizi ce coexistă într-un moment dat, că el reprezintă însăși puțința de îndreptare a unor rele ce rezultă din instinctele nesocotite ale actualității.

(...) Dar statul nu este nici suma indivizilor coexistenți. Căci dacă luăm individ cu individ am vedea lesne că marea, incalculabil de marea majoritate a oamenilor s-ar sustrage bucuros, numai de-ar putea, și de la plata de bir și de la prestațiuni și de la recrutare, încît, oricît de recunoscută ar fi necesitatea unui interes general de fiecare în parte, totuși, cînd e vorba ca el să subvie cu atomul său individual acelei necesități, instinctul său intim și primitiv este de a se sustrage. (...) A pune dar acest instrument gîngăș al statului, acest reprezentant atît al vieții istorice cît și al armoniei intereselor unei nații, la discreția absolută a unui singur partid este periculos, mai cu seamă cînd elementul ponderator al unei clase de mijloc

the needs of the lower classes.

Where this class's existence is precarious, or where it is too weak to stave off extreme tendencies, the Republic becomes a mere toy for the parties, a form abused by both sides, to the obvious detriment of the public interest.

(...) The state is not just a sum of individuals who coexist at a given moment, it represents the very possibility to correct the wrongs which ensue from the reckless instincts of contemporaneity.

(...) Indeed, if we were to focus on each individual, we would clearly see that the majority, the vast majority of people would gladly dodge – if only they could – their obligations such as taxes, public duties, or military service.

Regardless of the extent to which a given individual acknowledges the preeminence of the general interest, when he himself must submit his own atom to that preeminent cause, his intimate and primitive instinct is to eschew paying his dues. (...) Therefore, placing the state, that delicate instrument, that representative of both historical life and a nation's harmony of interests, at the sole discretion of one party – is dangerous. It is particularly so when the arbitrator – a cultivated and well-to-do middle class – is

culțe și avute e reprezentat numai într-un mod rudimentar.” [21 feb. 1880]
[„STUDII ASUPRA SITUATIEI”]

only present in a very rudimentary form.”

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. XII: Publicistică, 1 ianuarie – 31 decembrie 1881: „Timpul”*, Editura Academiei Române, București, 1985.

XII, 149: „Aristocrația adevărată, după a noastră părere, are un mare și esențial rol în viața unui popor. Dar pentru a fi adevărată [î] i trebuie anume condiții de existență, și mai cu seamă trei, fără de cari ea cată a fi privită ca uzurpațiune. Se cere să fie istorică, puțin numeroasă, în posesiune de mari bunuri imobiliare. Sub «istorică» înțelegem că trebuie să fi răsărit din dreptul public propriu al unui popor și câștigată prin merite pentru el. E preferabil ca aceste merite să se datorească caracterului mai mult decât inteligenței. Căci un caracter drept, viteaz și generos se moștenește și e o mare calitate politică, pe când inteligența se poate recruta din tot ce produce mai bun o generație, ea e aliata naturală a acestor caractere, dar din nefericire nu se moștenește cu atîta siguranță. Apoi aristocrația trebuie să fie puțin numeroasă, pentru ca alături cu ea să aibă loc meritele personale din orice generație; în fine trebuie să fie în posesiune de mari bunuri imobiliare, pentru că asemenea bunuri nu sînt supuse pericolului pierderii, îl fac pe

XII, 149: “Genuine aristocracy, in our opinion, plays a great, indeed an essential role in the life of a people. However, in order for it to be genuine, certain conditions of its existence must obtain. Three such conditions are paramount in the sense that if they are not met, the aristocracy will be regarded as usurpation. Thus, it must be historical, scarce in numbers, and in possession of significant estates. By ‘historical’ we mean that it ought to have emerged out of a people’s own public law, and to have been deserved by service to the people. It is to be preferred that its merits stem from character, rather than intelligence. For an honest, brave, and generous character is inherited and represents a great political quality, whereas intelligence can be recruited from amongst the best a generation has to offer, it is the natural ally of such character, but unfortunately it is not as positively inheritable. Furthermore, aristocracy must be scarce in numbers, so that it leaves enough room beside it for people of valor of any generation; finally, the possession of significant

om neatârnat de jocul banului și-l
pun în legătură cu brazda și cu
populația istorică a țării.”
[26 aprilie 1881]
[„A DISCUTA CU IGNORANȚA ...”]

XII, 154: „Formațiunea demagogiei
merge repede într-o țară a cărei
continuitate de dezvoltare istorică a
fost nimicită prin dominațiunea
străină și care este ea însuși o
creațiune politică proaspătă. Când
într-o țară trecutul n-a distins pe
omul de merit de cel de rînd, când
conștiința publică și împrejurările
sînt turburi și departe încă de
cristalizațiune, ajung, ca și la apa cea
turburată, gunoiele deasupra. A
striga pe toate ulițele și pe toate
tonurile patrie, libertate, egalitate,
fraternitate! nu e un merit nici la noi,
nici în Bulgaria, nici undeva în lume.
Dar cine nu are altul își creează din
asemenea strigăte un titlu de
recomandație.”

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. XIII: Publicistică 1882-1883, 1888-1889: „Timpul”, „România Liberă”, „Fîntîna Blanduziei”*, Editura Academiei Române, București, 1985.

XIII, 89: „Cercetările istorice,
filologice și de psihologie poporană
n-ar prezenta un interes atît de viu
dacă am avea o epocă de înaltă
civilizație în urmă-ne, dacă ființa

estates is important, since such assets
are not subject to loss and their owners
are not contingent on the money game
and, at the same time, do not lose touch
with the furrow and with the country’s
historical population.”

XII, 154: Demagoggy spreads fast in a
country whose continuity of historical
development has been shattered by
foreign domination and which is itself
a recent political creation. In a country
whose past has not sifted out the
unworthy from the worthy man, and
whose public conscience is as murky
and uncrystallized as its
circumstances, rubbish will find its
way to the surface, as is the case with
murky waters. Shouting in the streets,
in all tones of voice, ‘Motherland,
Freedom, Equality, Fraternity!’ is no
merit, neither here, nor in Bulgaria
nor indeed anywhere else in the world.
However, he who has no other
credentials will fabricate some out of
such slogans.”

XIII, 89: “Historical, philological,
and folk psychology research would
not be of such keen interest had we
superseded an era of consummate
civilization, had our national spirit

noastră națională s-ar fi păstrat, în haina neîmbătrânirii, în scrierile unor cugetători anteriori. Dar civilizația noastră e falsă; străini și semistrăini născuți în București ori în orașele de pe Dunăre și franțuziți la Paris, aceștia au falsificat și drept, și viață publică, și datini, au prefăcut *Cuvențele den bătrâni* în limba păsărească a gazetelor și a pledoariilor dinaintea tribunalelor, încât chiar dicționarul limbei în circulațiune trebuie trecut prin depănătoare și ne vedem nevoiți a face istoria fiecărei vorbe pe care-o întrebuițăm pentru a-i păstra înțelesul. Am putea zice că e luptă de toată ziua pentru toate bunurile naționalității noastre. ...Ceea ce se dezgroapă prin aceste documente istorice și lingvistice nu sînt dar numai materialuri de interes arheologic, ci e România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înlăturează păturile superpuse de ruine și de barbarie. Fiece pas înainte se face aci în înțelesul reconstruirii naționalității române și pentru ca ea însăși să se recunoască pe sine, să-și vie în fire. Blestemul din Biblie, «în sudoarea frunții tale îți vei câștiga hrana», n-a fost un blestem, ci o binecuvîntare. «În sudoarea frunții tale te vei cunoaște pe tine însuși» zicem cercetătorilor pe terenul istoriei și a lingvisticei bucurați de aceste rezultate ale unei munci

been preserved, cloaked in the garment of timelessness, in the writings of past thinkers. However, our civilization is phony; foreigners and half-foreigners born in Bucharest or in the cities on the Danube and Frenchified in Paris have falsified law, public life and traditions alike, have turned our forefathers' words into journalistic gobbledygook and court legalese (...). We might say that there's a daily battle for all of our nation's assets. (...) What is being unearthed with these historical and linguistic documents are not mere archaeological materials – it is Romania herself, the genius of the Romanian people, from which we peel superimposed layers of debris and backwardness. Each and every step forward is taken towards the reconstruction of the Romanian nationality and in order for the latter to acknowledge itself and come to its senses. The biblical curse, 'in the sweat of thy face shalt thou eat bread', was no curse at all, but a blessing. 'In the sweat of thy face thou shalt know thyself' – this is what we say to those conducting historical and linguistic research. Such a national enterprise delights us, and its results are much harder to harvest than it is to mechanically appropriate the outer forms of foreign civilization."

naționale, rezultate greu de câștigat în comparare cu deprinderea mecanică a formelor esteriore ale unei civilizații străine.” [1 aprilie 1882]

XIII, 190: „Absolutismul nu este pururea și pretutindenea o nenorocire. Adeseori el e necesar și mari creațiuni istorice îi se datoresc. Dar... absolutismul sincer, întemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se rușinează de sine însuși și care crede că, prin o birocrație energetică, cu învățătură de carte și incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuțiile adese sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară însemnează a avea o companie de exploatare în capul țării, care, păzind cu ipocrizie formele esteriore ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului și al populațiunilor, ci în folosul [a] o mână de oameni lacomi de avere și moralicește putrezi.” [17 septembrie 1882]

[„FRIGURI DE REFORME...”]

XIII, 85: „Poate nu e o idee nouă dacă spunem că orice lucrare literară însemnată cuprinde, pe lângă actul intelectual al observației și conceperei, o lucrare de resumțiune a unor elemente preexistente din viața poporului. Sînt scriitori — și numărul

XIII, 190: “Absolutism is not always and everywhere a calamity. It is often necessary, and it has engendered great historical creations. A straightforward absolutism is meant here, one based on the people’s public law, an absolutism which is not ashamed of itself and which upholds that, through an industrious bureaucracy, educated and incorruptible, more good can be achieved than through the oftentimes sterile debates of ignorant parliaments. However, an absolutist rule rooted in parliamentary deceit comes down to appointing as the head of the state an exploitation company, which, while hypocritically defending the outer forms of parliamentarism, rules tyrannically not for the benefit of the state and the populations, but for that of a handful of greedy and morally bankrupt people.”

XIII, 85: “It is perhaps not a novel idea that any major literary work contains, apart from the intellectual endeavor of observation and conception, an attempt to epitomize pre-existing elements in the life of the people. There are writers – and their number

lor e legiune — cari sugîndu-și condeii în gură, scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fantaziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin noutatea lor, atrag poate cîtva timp publicul și sînt la modă.

Credem că nici o literatură puternică și sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decît determinată ea însăși la rîndul ei de spiritul aceluia popor, întemeiată adevărat pe baza largă a geniului național. Aceasta nu e adevărat numai pentru literat, ci se aplică tot atît de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicile unor țări depărtate ce au trăit și trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va ști să codifice datina țării lui și soluțiunea pe care poporul în adîncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma și va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poporului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întîmplările în trista și searbăda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a

is legion — who, while sucking on their quills, come up with all kinds of mumbo-jumbo, pure figments of imagination bearing no connection to reality, contrivances which, by dint of their novelty, may be fashionable and curry the favor of the public for a while. (...) We believe that no robust and healthy literature which is able to determine the spirit of a people, can exist in any other way than by being itself determined by the spirit of that people, in other words, founded on the broad basis of the national genius. This does not hold solely for the man of letters, but equally applies to the lawgiver, to the historian, to the statesman. An important lawgiver is not the one who plagiarizes foreign legislation, translated from the statutes of remote countries, which are and were subject to different circumstances - but the one who will fathom how to create a code of laws out of his country's traditions and the solutions given to such issues by the people, ensuing from its deep convictions.

An important statesman is not the one who invents and combines new systems, but the one who will epitomize his people's pre-existing proclivities, needs, and aspirations, and put them in the service of a grand, organic vision. A precise historian is not the one who, in bombastic phraseology, will extol or ridicule

acelor întâmplări și va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleași rațiuni cari au făcut pe români să crească i-au făcut să și cază; aceleași calități cari au urcat pe osmani la înălțimea de stăpînitori a trei continente au fost rădăcinile pieirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare și puternic ca patimă are în consecuența cu sine însuși rădăcinile fericirii și nefericirii sale. Numai oamenii cari au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresie în adevăr estetică, ei numai au farmecul adevărului, reprezentarea lor zguduie adînc toate simțirile noastre și numai aceasta e obiectul artei.”

[„NOVELE DIN POPOR DE IOAN SLAVICI”]

Din M. Eminescu, *Opere. Vol. XV: Fragmentarium, Addenda ediției*, Editura Academiei Române, București, 1993.

XV, 87: „Cine va vrea să facă istoria unei epoci sau a unui mișcămint oarecare înainte de toate va trebui să facă a se simți legea continuității acestui mișcămint. El va trebui să caute punctul de purcedere, de ajungere, și apoi seria terminelor intermediare prin cari se află unite aceste două termene extreme. El va trebui încă să se silească a arăta duplul mecanism de repulsiune și asimilațiune pe care l-am indicat și

events in their sad and bland causality, but the one who looks for the rationale of those events and discovers it in the depths of the popular genius. Such a historian will discover that the very reasons which made Romanians rise, also made them fall; the same qualities that made the Ottomans become rulers of three continents were also the roots of their undoing; that any virtue, any energy, anything of great and intense passion necessarily carries with it the very roots of its happiness and unhappiness. Only people who have the stamina to be true to their own character can truly have an aesthetic impact, only they possess the charm of the truth. Their depiction deeply shakes our senses – and this alone can be the subject of art.”

XV, 87: “Whoever shall attempt to write the history of a time period or of a certain movement shall above all endeavor to bring to the fore the law of continuity of this movement. He shall have to seek out the departure and arrival points, and then the series of intermediary stages connecting these two extreme points. Moreover, he shall have to exert himself to emphasize the aforementioned double mechanism of rejection and assimilation, and through

prin mijlocul căruia el s-a efectuat. Istoricul se va atașa de-o idee și această idee el o va urma de la originea sa pînă la ultimul termin al dezvoltării sale, cum s-ar zice prin mijlocul aventurilor ei celor mai diverse; ea va fi personagiul și eroul cărții. Sistemele la cari va fi fost baza și fundamentul vor fi ca învelitorile exterioare, ca fazele diverse a dezvoltării sale; oamenii mari ce vor fi exprimat-o nu vor fi decît organe; personalitatea lor se va nimici în personalitatea ideei. Astfel vom avea într-adevăr istoria cutărui sau cutărui mișcămînt, iar [nu] a cutărei sau cutărei fapte izolate, cari nu sînt decît pe-atîtea episoade. Ș-apoi, dacă aceasta nu va fi numai cutare sau cutare idee, a cărei curs istoricul [î] va cerceta în modul acesta, dacă asta va fi ideea în ea însăși, se va putea vedea în germenul său, tot atît ca și în succesiunea, în simultaneitatea, tot în vremea continuității sale, toată dezvoltarea istorică. Vom citi c-o singură aruncătură de ochi toată opera istoriei.”

[„O PROBLEMĂ A ISTORICULUI”]

*

„Principii generale, conducătoare, cari caracterizează epocile, nu sînt nimic mai puțin decît conducătoare, ele sînt monogramul în care se prezintă aspirațiunile generațiunii

which the movement was effected. The historian shall focus on one idea and pursue this idea from its inception to the final phase of its development, so to speak across its most diverse exploits; it is this idea that will be the character and protagonist of the book. The systems whose groundwork and foundation it will have formed will resemble external accoutrements, diverse stages of its development; great men who have expressed it will be mere instruments; their personality will dissolve into the personality of the idea. Only in this fashion will we genuinely produce the history of a certain movement, not that of isolated events, which are nothing but episodes. Furthermore, if this will be not just a certain idea, whose avatars the historian will investigate in the aforementioned manner, if this indeed be rather the idea in itself, then one shall be able to see a whole historical development in its very inception, as well as in its progress, in its simultaneity, in its continuity. We shall read at a glance the workings of history as a whole.”

*

“General moving principles, which characterize a time period, are nothing short of moving. They are the monogram which epitomizes the aspirations of a people’s generation;

dintr-un popor; în sine luate [sînt] mișcarea acelor puteri vii în direcția vieții publice care rămîn neocupate sau neocupabile de lucrarea economică a lui.” [„PRINCIPII GENERALE...”]

they incorporate the dynamics of those living forces striving for public life, forces which remain unoccupied or unoccupiable by the people’s economic endeavors.”

XV, 88: „Darum ist auch leicht erklärlich warum in Politik u[nd] Moralität ein[er] etwas lobt, ein anderer tadelt. Nicht der Intellekt thut es, sondern der Wille vermittels des Intellektes, — der Urtheil des reinen Intellekts ist immer gerecht. Die Logik der Geschichte ist Eristik u[nd] Sophisterei, die Leute beweisen nicht, weil es von selbst folgt, also aus reinem Interesse für die Wahrheit, sondern weil sie es beweisen wollen.” [„LOGICA ISTORIEI”]

XV, 88: “Therefore, it is not difficult to explain why, in politics and morals, what one praises, another castigates. It is not the intellect that effects this, but the will, by means of the intellect. The judgement of the pure intellect is always just. The logic of history is heuristics and sophistry. People do not prove something because it is truly provable, that is, out of pure interest for the truth, but because they want to prove it.”

*

„Cumcă oamenii știu istorie fără să-nvețe nimic de la ea e un semn că istoria este voință și nu teorie, că se poate învăța și – *alea non discitur*. Inteligența este condamnată a juca rolul de salahor al voinței, cum se vede aceasta în jurnale și în opinia publică în genere. Ea este într-adevăr *l'avocat du diable*, precînd toată filozofia istoriei e concentrat[ă] în fraza latină: *Stat pro ratione voluntas*. De aceea în genere toată literatura politică, toată istoria optimistă, toată, toată filozofia, care rezumă în sine starea de bucurie sau neplăcere a

*

“That people have a knowledge of history without learning anything from it is a sign that history is will, and not theory, that it can be learned and that – *alea non discitur* [the die cannot be learned]. Intelligence is doomed to play the role of a farmhand for the will, as can be witnessed in the newspapers and in the public opinion in general. It is indeed *l'avocat du diable*, whereas all philosophy of history is concentrated in the Latin adage: *Stat pro ratione voluntas* [The will stands in place of a reason]. That is why generally all political literature, all optimistic histor

unei epoce și e espresia, fizionomia ei, nu sînt decît tot atîtea pagine ale opului *l'avocat du diable*. De-aceea și este de un timp zisă, de altul dezisă, este vină în ele, este interes, este voință. Adevărat nemuritoare, inocente în felul lor sînt numai acele produse născute dintr-o mare superfluență a creierului, care a paralizat sau cel puțin s-a eliberat pe deplin de voință. În van vei spune că istoria învață, că războaie, ură, nedreptăți, răutate nu duc decît la o existență efemeră, va să zică la nimic, căci, într-un timp nemărginit, un secol e o clipă suspendată.” [„*STAT PRO RATIONE VOLUNTAS*”]

XV, 97: „Istoria – un necrolog.”
[„ISTORIA...”]

indeed all philosophy, which encapsulates the whole state of elation or discontent of an epoch and constitutes its expression, its physiognomy, are nothing but as many pages in an opus titled *l'avocat du diable*. (...) Truly immortal, innocent in their own way, are only those products born out of an overabundance of the brain, which has paralyzed the will or a least has freed itself from it. It is pointless to say that history is a teacher that wars, hatred, injustice, wretchedness only engender a fleeting existence, boiling down to nothing, because, within endless time, one century is merely a suspended moment.”

XV, 97: “History – an obituary.”

